ԱԽԵՏԱԲԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՄՆԱՍԻՐԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ, ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Կը հրատարակուի ամէն երեքշաբթի։ Տարեկան գինն է 1½ ղուշ ևլն

ամսուանը ½ ղուշ, Եգիպտոսէ, Կարնիկ, և հասցէ 60 փարա։ Բաժանորդագրութեան վերաբերեալ նամակներ ուղղուելու են առ Մր. Տուսլի, իսկ գրութեանց վերաբերեալներն առ Մր. Կրկո, Ռ. պոյիս, Ամիրզան խան։

ՀԱՏՈՐ 31. ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ՝ ՅՈՒՆԻՍ 18, 1878 ԹԻՒ 25

ԲՈՂԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

«Փոխարէն ինչ պատիւ տրուեցաւ» ։ — Քրիստոնէութեան ծագումը։ — Հրէից զոհերը ։ — Ցարգի, օգտակար և նշանաւոր ծառեր։ — Կէտ մկան որսորդութիւն ։ — Շնորհակալիք մը առ բարերարս գոլոցիա։ — Քրիստոնէական քաղցրութիւն։ — Յաւերժական ադօթքի ժողովներ։ — Քաղաքական լուրեր — Ելևմտական եւ առևտրական ։

«ՓՈԽԱՐԷՆ ԻՆՉ ՊԱՏԻՒ ՏՐՈՒԵՑԱՒ»

ՄՈՒԽԱՄԷԴ խանարհ Հրէան պատճառ եղած էր Աստուծոյ թագաւորին մահատանել ազատութեանը ։ Երբ թագաւորին երկու սենեկապանները խորհեցան զանի սպաննել, Մարդքէի միջոցաւ Աստուծոյ խնայած վտանգը և ազատեցաւ դպանի գաւառանութենէն, բայց մոռցաւ իր բարերարը, և Մարդքէ միայ առանց վարձատրութեան ։ Աստուծոյ նախախնամութեամբը թեև պատճառով մը Աստուծոյ յիշեց իր պարտականութիւնը։ Գիշեր մը թագաւորը չկրցաւ քնանալ վասն զի միտքը բանէ մը վրդովեալ էր։ Զբաղելով հոգը մոռնալու համար հրամայեց յիշատակաց գիրքը բերել և կարդալ իր առջեը։ Այնպէս պատահեցաւ որ գիրքին այն տեղը բացուեցաւ ուր գրուած էր Մարդքէի երախտիքն առ թագաւորն ։ Թագաւորն դգալով իր պարտականութիւնն առ իր ազատիչը, հարցուց ազատողներուն. «Ասոր վոխարէն ինչ պատիւ և մեծութիւն տրուեցաւ Մարդքէին ։» Երբ լսեց թէ բան մը եղած չէր, հրամայեց պատշաճ կերպով վարձատրել զանի ։

Ո՛րչափ հատարակ է մարդոց, մանաւանդ մեծամեծաց, մոռնալ իրենց այն բարերարները որ խանարհ վիճակի մէջ են, և թողուլ զանոնք անվարձ։ Քանիք, Աստուծոյ թագաւորին և փարաւոնի մատուռ ակապետին պէս, չեն յիշեր գնաւ զանոնք որ անոնց բարիք մը ըրած են ։ Եթէ ամենքս ալ անհանդիստ դիշերները երբ չենք կրնար քնանալ, ջանանք միտք բերել այն անձինք որ որևիցէ կերպով բարիք մը ըրած են մեզի, պիտի չյիշենք այնպիսի մարդիկ որ թէև հիմա մոռցուած են, բայց արժանի են պատիւ կամ վարձատրութիւն ընդունելու մեզմէ ։

ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ԾԱՂՈՒՄԸ

59.

Ապացոյց մարգարէութիւններէ

Գ. Երուսաղէմ առեքան վերաբերեալ մարգարէութիւն ։

Երբ Յիսուս վերջին անգամ կը մեկնէր տաճարէն, և աշակերտները տա-

ճարին գեղեցկութեանը վրայ կը խօսէին, Յիսուս ըսաւ անոնց . « Պիտի չմնայ հոս քար քարի վրայ որ չքակուի» (Մատթ. ԻԴ. 2)։ Յետոյ աշակերտները եկան անոր մինչ Ձիթենեաց լերան կը նստէր, և ըսին. « Ըսէ մեզի երբ պիտի ըլլան ատ բաները. և քա՞ գալստեանդ ու աշխարհիս վերջին նշանը ինչ պիտի ըլլայ։» Ան ատեն Յիսուս նշանաւոր մարգարէութիւն մը ըրաւ որ կը յիշուի Մատթ. Գլ. ԻԴ., Մարկ. Գլ. ԺԳ. և Ղուկ. Գլ. ԻԱ։ Աշակերտները երկու բան հարցուցած էին Յիսուսէ. նախ թէ « երբ պիտի ըլլային այն բաները,» այսինքն տաճարին աւերումը որուն վրայ խօսած էր Յիսուս առաջ. և երկրորդ՝ թէ «ինչ պիտի ըլլար անոր գալստեան և աշխարհիս վերջին նշանը ։» Յիսուս այս երկու հարցմանց միանգամայն պատասխան տուաւ ։ Թէպէտ շատ դարեր պիտի անցնէին այս երկու դիպաց մէջտեղ, Յիսուս իր պատասխանին մէջ չաժնեց զմին բոլորովին միւսէն, վասն զի առաջինը, կամ Երուսաղէմի կործանումը, պիտի ըլլար օրինակ աշխարհիս ապագայ կործանմանը ։ Վերյիշեալ դլուխներուն մէջ յիշուած մարգարէութիւններէն շատ մը ընդհանուր են և կը վերաբերին երկու դէպքին ալ . այլք կը վերաբերին մանաւանդ Երուսաղէմի աւերման, և այլք՝ աշխարհիս կատարածին։ Մենք պիտի ջննենք այն մարգարէութիւնները միայն որ յայտնապէս կը վերաբերին Երուսաղէմի աւերման, և անոնց կատարումն ըստ վկայութեան պատմագրաց ։

Ա. Քրիստոս մարգարէացած էր թէ Երուսաղէմ ընդհուպ պիտի կործանէր։ Ըսած էր թէ Երուսաղէմ պիտի ըլլար աւերակ (Մատթ. ԻԳ. 38), և տաճարը պիտի կործանէր ի հիմանց (Մարկ. ԺԳ. 2)։ Աշակերտները հարցուցին անոր թէ երբ պիտի ըլլային այս բաները (Մարկ. ԺԳ. 4), և Յիսուս պատասխանեց. «Ձշմարիտ կ'ըսեմ ձեզի, որ աս ազգը պիտի չանցնի մինչեւ որ աս ամէն բաները ըլլան» (Մարկ. ԺԳ. 30) ։ Հրէայ պատմիչը Յովսեպոս Հրէից պատերազմին պատմութիւնը կսկսած դիրքին մէջ (Գիրք Ե. և Զ.) կը նկարագրէ թէ ինչպէս առնուեցաւ քաղաքը և տաճարը քանդուեցաւ յամի Տեառն 70, այսինքն Քրիստոսի մարգարէութենէն իբր քառասուն տարի առաջ։

Բ. Քրիստոս մարգարէացած էր թէ Երուսաղէմ պիտի պաշարուի

[illegible] (Մատթ. ԻԴ. 15; Ղուկ. ԻԱ. 20)։ Յովսեպոս Աւետարանի պատմիչներ կը պատմեն թէ ինչպէս Հռոմայեցի զօրապետը Տիտոս պաշարեց զԵրուսաղէմ ։

Գ. Քրիստոս մարգարէացած էր թէ Քրիստոնեայք պատերհոլթիւն պիտի ունենային վտանգէն առաջ (Մատթ. ԻԴ. 16—20, Ղուկ. ԻԱ. 20, 22)։ Արդէն գիտցած է որ Երուսաղէմի Քրիստոնեայք Քրիստոսէ արուած նշանը տեսնելով խոյս տուին քաղքէն ի Պէլլա, և այսպէս ազատեցան ։

Դ. Քրիստոս մարգարէացած էր թէ Երուսաղէմի բնակիչները սրով պիտի իյնային, և այնպիսի նեղութեան մէջ պիտի իյնային քան զոր չարագոյնը տեսնուած չէր աշխարհիս վրայ (Ղուկ. ԻԱ. 24, Մատթ. ԻԴ. 21)։ Ըստ Յովսեպոսի, պաշարեալ Հրէից նեղութիւնները սոսկալի էին։ Հրէաստանի բոլոր կողմերէն անթիւ բազմութիւն Հրէից ժողվուած էր Երուսաղէմ իրենց ազգային տօնին համար, երբ Հռոմայեցւոց զօրքը յանկարծ պաշարեց քաղաքը։ Քառասուն քան զգալն Հռոմայեցի զօրաց, կ'ըսէ Յովսեպոս, Հրէից զրեթէ բոլոր ցորենն այրած էր, ուստի սովի պատճառաւ նեղութիւնը սոսկալի էր ։ Ըստ հաշուոյն Յովսեպոսի տեղի ունեցած 1,000,000 մարդ մեռաւ այն պաշարման առթիւ։ Երբ Հռոմայեցւոց զօրքը մտաւ քաղաքը, անթիւ մեռելներով լեցուն տեսնելը դառն։ Հռոմայեցիք քաղքէն փախչիլ ուզողներուն այնչափ մարդ բռնելով խաչելին, որ ոչ փայտ միայ խաչ չգտնելու և ոչ տեղ խաչերը կանգնելու ։ Յովսեպոս Երուսաղէմի մէջ պաշարեալ Հրէից տադնապը կը նկարագրէ հետևեալ կերպով. « Տանեբուն վերի սենեակները լի էին կանամբք և ազգովք որ մօտ էին սովամահ ըլլալու. նեղ փողոցները լեցուած էին ծերոց դիակամբք. մանկտւնք և պատանիք կը թափառէին փողոցներուն մէջ, և կ'ինկային մեռեալ ատր որ կը հանդիպէին. կենդանի մարդիկ չէին բաւական մեռելները թաղելու, ուստի անթաղ կը նետէին զանոնք պարիսպներէն դուրս ձորերուն մէջ։ Երբ Տիտոս յետոյ տեսաւ այն ձորերը լեցուն մեռելոց մարմիններով որ սկսած էին փտիլ, հառաչեց, և ձեռուընները երկինք վերցնելով վկայ կացոյց զԱստուած թէ իր գործը չէր այն» (Յովս. Պատմ. պատրմ. Հր. Գիրք ե. Գլ. 12)։ Ինչ զարմանալի համաձայնութիւն է այս Քրիստոսի մարգարէութեան և այս Հրէայ պատմչին միջև մէկտեղ սր կ'ըսէ. «Աչխարհիս սկիզբնն սրեւիցէ թշուառութիւն ոչ ինչ կը թուի լինել Հրէից թշուառութեան քով ։ »

Ե. Քրիստոս մարգարէացած էր նաև թէ Երուսաղէմի բնակիչք «զոլոր աղգերուն մէջ գերի պիտի տարուէին» (Ղուկ. ԻԱ. 24)։ Յովսեպոս կը պատմէ թէ Հռոմայեցիք այն պատերազմին մէջ 97,000 մարդ գերի տարին ։ Անոնք որ 17 տարեկնէ վար էին՝ իբրեւ տարուկ վաճառուեցան, շատերն իբրև գերի զրկուեցան գործելու Եգիպտոսի հանքերուն մէջ, և աւելի մեծ բազմութիւն մը ցրուեցաւ Հռոմայեցւոց կայսրութեան բոլոր գաւառներուն մէջ (Յովս. Պատմ. պատրմ. Հր. Գիրք Զ. Գլ. 9)

Զ. Քրիստոս մարգարէացած էր թէ տաճարն այնպէս հիմնայատակ պիտի ըլլար որ քար քարի վրայ պիտի չմնար (Մատթ. ԻԴ. 2)։ Շատ անհատականք կը թուէր թէ այսպիսի աւերմ մը կրնար պատահիլ, երբ Քրիստոս կ'ընէր այն մարգարէութիւնը։ Տաճարը հոյակապ շէնք էր, և ամենեին հաւանական չէր թուեր թէ այնպիսի շէնք մը կրնար բոլորովին անհետ ըլլալ։ Հռոմայեցւոց զօրավարը Տիտոս կ'ուզէր պահել այն շէնքը, և շատ անգամ խրատ տուաւ Հրէից անձնատուր ըլլալ տաճարն ազատելու համար աւերումէ, բայց անոնք չհնազանդին։ Երբ քաղաքն առնուեցաւ, բռնկեցաւ տաճարը, և Տիտոս շատ չանայ մարել կրակը, բայց անկարելի եղաւ։ Այն հոյակապ շէնքը բոլորովին հրոյ ճարակ եղաւ ։ Յետոյ, ըստ հրամանի նորին իսկ Տիտոսի, տաճարին պատերը քանդուեցան մինչև հիմը, այնպէս որ տաճարի քարի վրայ քար չմնայ (Յովս. Պատմ. պատրմ. Հր. Գիրք Է. Գլ. 1)։

Է. Քրիստոս մարգարէացած էր նաև թէ Երուսաղէմ պիտի ըլլար տանակոխ հեթանոսներէն մինչև որ հեթանոսաց ժամանակները լրանային (Ղուկ. ԻԱ. 24)։ Այս մարգարէութիւնն ալ բան առ բան կատարուեցաւ ։ Երուսաղէմ այն ժամանակէն մինչև յարդեղած է կոխան հեթանոսաց, և տակաւին չկայ թէ պիտի միայ այնպէս մինչև որ հեթանոսաց ժամանակները լրանան և լրանայ։ Յուլիանոս կայսր Դ. դարուն մէջ ձեռնարկեց նորէն շինել տաճարը և պերուսաղէմ նորոգելով կանգնել Հրէից

ազդը։ Շատ սուակ ծախսեց այս նպատակին համար, բայց չկրցաւ յաջողիլ, վասն զի կրակ ցայտեց գետնէն եւ վախցուց գործողները այնպէս որ ամիսներուն գործը թողուլ։ Հռոմայեցի պատմիչն Ամմիանոս Մարկելինոս, կայսեր ատենագիրը, որ և Քրիստոնեայ չէր, նաև ուրիշ պատմիչներ կը հաստատեն այս դէպքը։

Այս մարգարէութեանց վրայ ընթերցողը սա դիտողութիւնն ընելու է որ Քրիստոսէ նախագուշակած դէպքերը շատ անհատնական էին այն ատեն երբ գուշակուեցան։ Անատեն խաղաղութիւն էր Հրէից ազգին եւ Հռոմէական կառավարութեան մէջտեղ։ Շատ անհատնական էր մնալուն որ այնպիսի հայտակապ շէնք մը, ինչպիսի էր տաճարը, քանդուէր, թէև առնուէր Երուսաղէմ պատերազմող. և ևս աւելի անհատնական էր որ տաճարը կործանելէն առքը այն տաղիճան քանդուէր մինչ չմնալ քար քարի վրայ։

Ընթերցողք դիտելու են նաև որ Քրիստոսի մարգարէութեան այս բան առ բան կատարումը եղաւ ոչ թէ Քրիստոնեայ այլ Հրեայ պատմիչ մը։

ՀՐԵԻՑ ԶՈՀԵՐՐ

Զոհ կը կոչուէին այն պատարագները որ կը մատուցուէին Աստուծոյ անոր սեղանին վրայ օրինաւոր պաշտօնէի ձեռամբ։ Զոհը կը տարբերէր նուէրէ. զոհի մէջ կեանք կը մատուցուէր, ուր նուէրը լոկ ընծայ էր։ Շատ հատնական է թէ Աստուած սահմանեց ի սկզբան զոհը, ապա թէ ոչ երբեւ ինքնակամ պաշտօն զոհք չէին կրնար հաճոյ եւ ընդունելի ըլլալ Աստուծոյ։ Ադամ եւ անոր որդիքը, Նոյ եւ անոր տղաքը, Աբրահամ եւ անոր զաւակը, Յոբ եւ Մելքիսեդեկ յառաջ քան Մովսիսական օրէնքը զոհ կը մատուցանէին Աստուծոյ։ Մովսիսական օրէնքը զոհերու տեսակները, թիւը եւ ուրիշ պարագաները միայն սահմանեց։ Ի սկզբան իւրաքանչիւր ոք իր զոհին քահանայ եւ պաշտօնեայ էր. դէմ առ դէմ կը ընտրել որ քահանան որ կ'ուզէր անոր ձեռքովն իր զոհը մատուցանել։ Ընդհանրապէս այս պատիւը կը վերաբերէր ընտանեաց գլխաւորին, ուստի եւ անդրանկին պատօնութիւնն էր։ Բայց յետ Մովսիսի զոհ մատուցանելու պաշտօնը տեղական ատենը Ահարոնի տանը։

Հին օրինաց մէջ մէկ տեղ միայն որոշուած էր ուր կրնային Հրեայք մատուցանել զոհերը։ Նախ վկայութեան խորանին եւ ապա տաճարին մէջ ճշմարտին Աստուծոյ տեղանին վրայ որ Աստուած ժողովուրդն իր զոհերը մատուցանելու (Դեւտ. ժէ. 4, 9, Բ Օր. ժԲ. 5—18)։ Բայց երբեմն թագաւորք, մարգարէք եւ պատուորք կը զոհէին նաեւ ուրիշ տեղեր (Դատ. Բ. 5, Զ. 26, ԺԳ. 19, Ա Թագ. Է. 17, Ը Թագ. Գ. 2, 3, ԺԲ. 55)։ Հրեայք կ'ատէին մարդազոհն իբրեւ հեթանոսական եւ գարշելի (Դեւտ. Ի. 2, Բ Օր. ԺԲ. 31, Սաղմ. ՃԶ. 37, Եսայ. ԿԶ. 3, Եզեկ. Ի. 31)։

Հրեայք երեք տեսակ զոհ ունէին։

1. Ողջակէզը, ուր ամբողջ անասունը կ'այրուէր առանց բան մը թողուելու անասունը տուող անձին, կամ զոյն զենող եւ մատուցանող քահանային, բաց ի մորթին զոր կ'առնէր քահանան. քանզի յանուագ քան զմատուցուիլ անասնոյն ի զոհ, անոր մորթը կը հանուէր, նաեւ ոտքերը եւ փորոտիքը կը լուացուէին (Դեւտ. Ա. 1—17, Է. 8)։ Սակն ողջակէզ ընդհանուր յանցանաց խոստովանութիւն էր եւ նշանակ քաւութեան։ Ամբողջ անասնոյն այրիլը կը նշանակէր թէ զոհ մատուցանողն իր անձը եւ իրեն վերաբերեալ բաները բոլորովին կը նուիրէր Աստուծոյ։

2. Մեղքի պատարագը, որոյ մէկ տեսակն էր յանցանքի պատարագը։ Այս զոհը ողջակէզին կը տարբերէր այսու որ կը մատուցուէր միշտ բարոյական կամ ծիսական օրինաց դէմ յանդիմաս կամ ոչ յանդգնաբար գործուած յանցանքի մը համար։ Այս զոհէն մաս չէր հանուեր զոհին տիրոջը, այլ զոհը մատուցանող քահանան միայն կ'առնէր անկէ բաժին (Դեւտ. Դ.—Զ., Է. 1—10)։

Խաղաղաբեր զոհերը։ Այս զոհերը կը մատուցուէին ուխտ մը կատարելու համար, կամ ի շնորհակալութիւն Աստուծմէ ընդունուած բարեաց (գոհութեան պատարագ), կամ ի նշան ջերմեռանդութեան (կամաւոր նուէր)։ Ուստի խորհելացիք այս պատարագները կամ նուէրները կը մատուցանէին ինքնակամ, առանց սահմանեալ ըլլալու յօրինաց, եւ այս պատարագներուն համար ազատ էին ընտրել զոհելի անասուններէն զոր որ կ'ուզէին (Դեւտ. Դ., Է. 11—34)։ Օրէնքը կը պահանջէր միայն որ մատուցուելու անասունը անարատ ըլլար։ Այսպիսի պատարագ մը մատուցանել տալ ուզողը վկայութեան խորանին դուռը կը բերէր անասունը, ձեռքը կը դնէր անոր գլխոյն վրայ եւ կը զենուր զոյն։ Քահանան այն զոհին արիւնը կը սրսկէր ողջակիզի սեղանին բոլորտիքը։ Կ'այրէր սեղանին հրովը փորոտիքը, երիկամունքը, լեարդը եւ ալիքը ծածկող ճարպը։ Եթէ անասունը գառն էր կամ խոյ, քահանան կ'այրէր նաեւ զմակը որ Հրէից տաճարի մէջ ընդհանրապէս շատ ճարպոտ է։ Այս բաները սեղանին վրայ այրելէն առաջ, քահանան կը դնէր զանոնք զոհին տիրոջը ձեռքը, յետոյ վեր վերցնել եւ աչխարհիս դէպ ի չորս անկիւնը երերցնել կուտար, եւ ինքը քահանան կը բռնէր եւ կ'ուղղէր մատուցանողին ձեռքը։ Զոհին երբուծը եւ աջ գիսոը զոհը մատուցանող քահանային կը վերաբերէին։ Զոհին բոլոր մնացեալ մասը կը վերաբերէր զոհին տիրոջը, որ կրնար ուտել զոյն իր ընտանեացը եւ բարեկամներուն հետ (Դեւտ. Ը. 31)։ Զոհ մատուցանելը կը նշանակէր մեզաց քաւութիւն, ուստի եւ հաշտութիւն ընդ Աստուծոյ, եւ սուրբ հաղորդակցութիւն Աստուծոյ եւ անոր ժողովրդեան հետ։

Պզտիկները որ չէին կրնար եզ կամ այծ կամ ոչխար զոհել ալեր կամ հեղուկներու ընծան կը մատուցանէին մեզքի համար (Դեւտ. Ե. 10—13)։ Աւտոց համար բաւական էր ալիւր կամ նաչիհ մատուցանել՝ վրան իւղ թափելով եւ կընդրուկ դնելով։ Եւ քահանան ափ մը առնելով այն ալիւրէն հանդերձ բոլոր կընդրկաւ, կը ցանէր սեղանին կրակին վրայ, իսկ մնացեալ ալիւրը քահանային էր. քահանան կ'ուտէր զայն վկայութեան խորանին մէջ անխմոր, եւ քահանաները միայն կրնային անոր հետ ուտել։ Նաեւ ուրիշ ընծաներուն, ինչպէս պտղոյ, գինւոյ, հացի, չօթի, քաքարի, այլեվքն հանդերձ, մէկ մասը կը թափուէր սեղանին վրայ, իսկ մնացածը կը վերաբերէր անոր եւ ուրիշ քահանայից։ Այս ընծաներուն հետ պիտի ըլլար նաեւ միշտ աղ եւ գինի, բայց խմոր պիտի չդնուէր (Դեւտ. Բ.)։

Այն նուէրները որոնց մէջ թուչուն մը կամ այծ մը ազատ կը թողուէր՝ ճզմիլ խօսելով զոհ չէին, քանզի արիւն չէր թափուեր, եւ անասունը ողջ կը թողուէր։

Թուչուն երեք տեսակ միայն կը զոհուէր. 1. Մեղաց համար, երբ մատուցանող անձն ուրիշ անասուն մը գնելու կարողութիւն չունէր (Դեւտ. Ե. 7, 8)։ 2. Կանանց մաքրութեան համար յետ ծննդեան (Դեւտ. ԺԲ. 6, 7)։ Եթէ կինը կրնար գառն մը եւ աղաւնոյ ճտ մը մատուցանել, երկուքն ալ կը բերէր. գառնը՝ ողջակիզի համար, աղաւնին՝ մեղայ պատարագի համար։ Բայց երբ գառն մատուցանելու կարող չէր, կը բերէր զոյգ մը տատրակ, կամ զոյգ մը աղաւնոյ ճագ. մին՝ ողջակիզի, եւ միւսը՝ մեղայ պատարագի համար։ 3. Բորոտութենէ սրբուածները կը մատուցանէին երկու ճնճղուկ, որոց մին ողջակիզի համար էր, իսկ միւսը կը թողուէր ազատ (Դեւտ. ԺԴ. 4, 49—51)։

Վկայութեան խորանին եւ տաճարին մէջ հինգհինգ տօներ էին հանապազորդ երկու գառն որ կը զոհուէին ողջակիզաց սեղանին վրայ, մին՝ առաւօտուն, միւսը՝ երեկոյին (Ել. ԻԹ. 38—40, Թիւ. ԻԸ. 3)։ Ամէնք կ'այրուէին իբրեւ ողջակէզ բայց մեզմ կրակով, որպէս զի անոնց սպառումը երկայն տեւէր։ Առաւօտեան գառնը կը մատուցուէր արեւուն ելած առեն, ոսկեղէն սեղանին վրայ խունկը ծխուելէն ետքը, եւ ուրիշ զոհերէ առաջ։ Իսկ երեկոեան գառնը կը մատուցուէր օրուան պարապմունքը առեն, յառաջ քան ղեկերը։ Այս երկու անասնոյ հետ ալ կը մատուցուէր 300 սրամ գինի, 300 սրամ մաքուր ձէթ, եւ իւր երկու քաշ նաչիհ։

Այսպիսի էին Հրէից զոհերը։ Այս զոհերը Աստուծմէ հաստատուեցան, բայց չէին կրնար ինքնին մաքրել հոգին կամ քաւել մեղքը։ Պօղոս առաքեալ օրէնքին այս եւ ուրիշ արարողութիւնները կ'անուանէ «տկար եւ չքաւոր սկզբանք» (Գաղ. Դ. 9)։ Այն արարողութիւնները կը ցուցնէին ընդհք եւ սրբութիւն, բայց չէին կրնար տալ այս բաները։ Կը համարէին մեզաւորը թէ հարկ էր անոր սրբութիւն եւ նորոգութիւն Աստուծոյ, բայց չէին կրնար զանի սրբել կամ սրտպարացնել։ Հրէական զոհերը մարգարէութիւն եւ օրինակ միայն էին ճշմարիտ զոհին, այն է Գառնին Աստուծոյ որ գերազանց կերպով ունէր այն զոհերուն բոլոր զօրութիւնը եւ յատկութիւնները, քանզի է ողջակէզ, մեզքի պատարագ եւ ընդհանրական. ունի բովանդակ եւ իսկապէս ինչ որ հին զոհերը օրինակաւ միայն կը ցուցնէին։ Ջատկական գառը, հանապազորդ ողջակիզները, պինդ եւ ալեր ընծաները եւ ուրիշ որ եւ իցէ նուէր, կը խորհրդանշեն եւ կը ցուցնէր Քրիստոսի մահը (Եբր. Թ։ 9—15, ժ. 1)։ Ապա ուրեմն Քրիստոս մեռնելով ջնջեց բոլոր այն զոհերը. (Ա Կորնթ. Ե. 7, Եբր. ժ. 8—10)։ Իր մարմինը մէկ անգամ պատարագելով (Եբր. ժ. 10) անվիտան ըրաւ ուրիշ ամէն զոհ, եւ մինչեւ յաւիտեան բոլոր հաւատացեալները (Եփես. Ե. 2, Եբր. Թ. 11—26), բայց առանց այս քաւիչ պատրաստին, Աստուած իր արդարութեանը համար չէր կրնար ներել մեղաւորին։

Փոխանակ մեղաւորին ուրիշ մը ի մահ մատնելու դպրութիւն ընդհանուր է Հին կտակարանին մէջ (Դեւտ. ԺԶ. 21, Բ Օր. ԻԱ. 1—8, Ես. ԾԴ. 4, Դան. Թ. 26), եւ այս նպատակաւ կ'ընծային անասնոյ բոլոր զոհերը (Դեւտ. Դ. 20, 26, Ե. 10, ԺԴ. 18, ԺԶ. 21)։ Այս պատճառաւ էր որ արիւնը, որ զոհեալ անասնոյն բուն կեանքը եւ հոգին էր, կը սրսկուէր սեղանին վրայ եւ կը թափուէր Տէրոջը առջեւը, վասն զի այսպէս կը ցուցուէր թէ արիւնը փոխանակ մեղաւորին կատարուած (Դեւտ. ԺԷ. 11)։ Բայց եւ այնպէս մեծ զգուշութեամբ խրատ կը տրուէր Հրէից չվստահիլ այն զոհերուն իբրեւ արժանիք ունեցող գործքերու։ Մարդ զիրքը կը սորվեցնէր Հրէին թէ առանց ապաշխարութեան, հաւատոյ եւ սրտի նորոգութեան որեւիցէ զոհ գարչելի է Աստուծոյ (Առակ. ԻԱ. 27, Երեմ. Զ. 20, Ամովս Ե. 22, Միք. Զ. 6—8), թէ Աստուած ողբութիւն կ'ուզէ եւ ոչ զոհ (Ովս. Զ. 6, Մատթ. Թ. 13), եւ կը պահանջէ սէր առ ինքն (Մարկ. ԺԲ. 33)։ «Հնազանդութիւնը՝ զոհէն, ու խօսք մտիկ ընելը խոյերուն ճարպէն աղեկ է» (Ա Թագ. ԺԵ. 22, Առակ. ԻԱ. 3, Մատթ. Ե. 23)։ Տես նաեւ յիսնեերորդ Սաղմոսը։ Ինչպէս Աւետարանին, նոյնպէս հին անուանութեան առենը կըրնար հմմտութապէս ըսուիլ, «Աստուծոյ զոհը կոտրած հոգին է. կոտրած ու խոնարհ սիրտը, ով Աստուած, դուն չես անարգեր» (Սղմ. ԾԱ. 17)։ Հրեայք, առանց այս պատրաստութեան, չէին կրնար հաճելի զոհ մը մատուցանել Աստուծոյ, եւ Աստուած այս բանին վրայ շատ անգամ կը յայտնէր իր կամքը մարգարէից բերնով (Սղմ. Ծ 6, Ես. Ա. 11—14, Ովս. Զ. 6, Յովէլ Բ. 12—18, Ամովս Ե. 21, 22, այլեվքն հանդերձ)։

ՅԱՐԴԻ, ՕԳՏԱԿԱՐ ԵՒ ՆՇԱՆԱԻՈՐ ԾԱՌԻ

Ասիոյ եւ Ափրիկէի բնակիչները կ'ըսեն թէ արմաւենին ախտարհիս վրայ քան զամենայն ծառ օգտակարագոյն է։ կ'ըսուի թէ գազգոյն ծառը որ տեսակ մը արմաւենի է՝ այնչափ օգտակար բաներու կը դործածուի որչափ օրեր կան տարւոյն մէջ։ Հռմպոլտ կ'ըսէ. «Երբ կեդրոնական Ափրիկէի մէջ ճամբորդութիւն կ'ընէի, տակն յիսուն մղոն տեղ նոր տեսակ արմաւենոյ կը հանդիպէի։» Գազգոյն արմաւենոյ համար կ'ըսէ թէ, տասը տեսակները յառաջ կու գան ծովի մօտ տաք տեղեր։ Կեդրոնական Ափրիկէի մէջ այս ծառէն չկայ մինչ ծովեզերքը լի է տառնդով։

Արմաւենոյ իւղը կը հանուի Ափրիկէի մէջ գտնուած արմաւենիներէն։ Այս իւղն ի սկզբան անօգուտ համարուեցաւ. հիմա Ափրիկէի մէկ նաւահանգստէն միայն տարին իբր 14,500,000 քաշ արմաւենոյ իւղ կը ղրկուի գուրս։ Այս իւղը ծանր հոտ ունի, եւ չատ դեղին գոյն, բայց անկ մտիկը չինուի որ բաղարովին հերմակ է։ Անոր չինելու համար ալ կը գործածուի մեծ քանակութեամբ։

Արեւելեան Հնդկաստանէն եկող չաքարին մեծ մասն արմաւենոյ հիւթէն է։ Նոյն հիւթէն կը չինուի նաեւ գինի։ Գազգոյն կեղեւներէն չինուած փոխարիներ չատ կը գործածուին Փղոսկրի արմաւենի կոչուած տեսակ մը արմաւենոյ տերեւներէն կը չինուին գեղգեղկի նման գործուածներ։ Մոմի արմաւենի կոչուած արմաւենին կը բուսնի Նոր Գրանատայի մէջ։ Այս ծառին բունը, երբ ալիկ հասած է ծառը, կը ծածկուի մեղրամոմի նման նիւթով մը։ Ուստի զարմանք չէ որ Արաբացիներէն

ոմանք կը գթան անոնց վրայ որ չունին արմատական ծառը։ Ժամանակաւ Արարատի մը լսելով թէ Անգղիոյ մէջ արմատ չունի կոյս, դոչեց. «Ինչո՞ Անգղիացիք. վտառք որ Աստուած մեզի տուած է արմատ չունի։»

Հնդկաստանի խիժենուոյն (գամէլատիկի ծառ) օգտակարութիւնը կրնանք ասկէ հետեւցնել որ Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ աւելի քան 150 գործարաններ կան որ այլեւայլ բաներ չինելու համար այս ծառին խիժէն տարին իրը 3,600,000 քաշ կը գործածեն։ Կը վախցուէր թէ ժամանակաւ այս խէժը պակսէր, բայց հիմա դիտցուած է որ հասարակածէն հինգ հարիւր մղոն դէպի հիւսիս եւ հինգհարիւր մղոն դէպի հարաւ երկրին երեսը գոմի մը կը պատէ, այս խէժը յառաջ բերող ծառերով լի։ Այս ծառերը քանի տարի չարունակ կրնան խէժ տալ։ Իւրաքանչիւր ծառ օրը իրը երեք կերակրոյ դդալ ըլեյուն հիւթ կու տայ։ Պրազիլիոյ մէջ մեծամեծ անտառներ կան այս ծառերէն յորոց ոմանք մինչեւ 100 ոտք բարձր են։ Անգամ մը 47,000 խիժենի համրուեցաւ 30 մղոն երկայն եւ 8 մղոն լայն գետնի մը վրայ։ Խիժենին շատ դիզելիք տեսք ունի, վասն զի ճիւղերը ծառին գագաթէն կը տարածուին մեծագոյն փայլուն տերեւներով եւ ծաղիկներով։ Խիժենւոյ հետ մեծ խնամութիւն ունի կոչուած քէրթա կոչուած խիժին ծառը որոյ բնիկ երկիրն է Պոռնէոյ եւ Մալայեան թերակղզին։ Ծառին մինչեւ 30երորդ տարին խէժ չառնուիր, եւ խէժն այնպիսի կերպով կ'առնուի որ ծառը կը կորսուի։ Եւրոպացիք ջանացին բնիկները հաճոյել ծառին հիւթն առնելու համար ծակել միայն ծառը. բայց տեղացիք կ'ըսեն թէ խէժը չաւտով կը թանձրանայ, եւ եթէ ծառը չկտրուի, բաւական չաւտով չառնուիր խէժը։

Կովի ծառ կոչուած ծառը չատ նշանաւոր է իր կթին համար։ «Շատ զարմանալի բաներուն մէջ,» կ'ըսէ Հումպոլտ, «որոնց հանդիպեցայ Համրորդութեանս առնը, ոչինչ այնպէս հետաքրքիր ինչպէս կովի ծառը։ Վենեզուելայի լերանց վերին կողմը կը բուսանի այս ծառը։ Ծառին տերեւներուն ամրութիւնը չատ քիչ կը մնանեն պետրին մէջ։ Տերեւներն ամիսներով անձրեւ չեն տեսներ, եւ ճիւղերն իրը թէ չորցած կ'երեւին։ Բայց երբ ծառին բունը կը ծակես, մէջէն քաղցր եւ անուշիկ կաթ մը կը վազէ, որ բնիկները կը ժողվեն արեւադալին փայտէ տաշտերու մէջ, եւ կը տադալին փայտէ տաշտերու մէջ, եւ կը տաղին։» Սուրինամի մէջ բուսնող ծառ մը նոյնպէս չատ հասուկ կաթ կու տայ, բայց այս հիւթը չատ վտանգաւոր է անոնց որ ոդեվից ըմպելիք կը գործածեն, վասն զի այս ծառին կաթը ոդեվից ըմպելեաց հետ խառնուելով կը թանձրանայ։ Անգամ մը նաեւ մը դրեթէ բոլոր նաւաստիները որ ոդեվից ըմպելիք խմած էին՝ թունաւորուեցան այս կաթէն իրենց սրձին մէջ դնելով։

Ոչ միայն կաթ, այլեւ անձրեւ առնող ծառ կայ։ Այս տեսակ ծառ կը գտնուի Բերու, եւ բնիկներին անձրեւի ծառ կը կոչուի։ Այս ծառն օդին խոնաւութիւնը ծծելով իր տերեւներուն եւ ճիւղերուն ծայրերէն ջուր կը տեղայ անձրեւի պէս։ Կ'ըսուի թէ նաեւ Գանարեան կղզեաց մէջ ծառ մը կայ որ իր տերեւներուն ծայրերէն անձրեւի պէս առատ ջուր կը ծորեցնէ։

ԿԱՏ ՉԿԱՆ ՈՐՍՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

Նորուեկիոյ հիւսիսային եղերաց գիտցը փոքր կղզեայ մը վրայ նոր կարգադրութիւն մը եղած է կէտ ձուկ բանելու։ Կէտ ձկան որսորդներն ընդհանրապէս մեծամեծ նաւեր կը ղրկէին որ ամիսներով եւ տարիներով դուրս կը մնային, եւ կէտ ձկան օգտակար մասերը միայն կը բերէին Լոնդոն կարգադրութեան վաճառականք կը դրկեն փոքր չոգենաւեր որոնց վրայ մէկմէկ թնդանօթ կայ։ Այս թնդանօթով կը զարնեն կէտ ձուկը, եւ անոր քաշելով կը բերեն նաւահանգիստը։ Որովհետեւ ձուկին դանուած տեղը հետեւ չէ նաւահանգստէն, չոգենաւը ընդհանրապէս երթալով մէկ ձուկ կը բռնեն եւ կը բերեն դրեթէ 12 ժամու մէջ։ Թնդանօթը նաեւ առաջակողմը դրուած է, եւ կ'արձակէ սեռակ մը պինդ։ Այս պինդը երկաթէ երկայն գնդակ է, որոյ ծայրը չորս երկաթէ ճանկեր կան։ Երբ գնդակը կ'արձակուի, այս ճանկերը դուրս են, եւ արդէն չեն ըլլար գնդակին ձկան մարմնին մէջ մնանելու. բայց երբ ձուկը փախչելիը չանայ, ճանկերը կը բացուին, եւ ձուկը կը բռնուի։ Ճանկերուն քով կայ նաեւ փոքր գնդակ մը, որ մեքենական հնարքով մը կը պայթի, երբ ճանկերը կը բացուին, եւ կը սպաննէ ձուկը։ Սպաննուած ձուկը քաշուելով դիւրաւ կը բերուի նաւահանգիստը։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ ՄԸ

ԱՒ. ԲԱՐԵՐԱՐՈՒ ԴՊՐՈՑԻՍ

Հոգաբարձութիւնս իւր խորին շնորհակալութիւնը կը ճօնէ հրապարակաւ առ Մեծ. Մ. Ս. Էֆէնտի Ա. Մինասեան որ բարեհաճեցաւ նուիրել Արարատեան վարժարանիս մէ օրինակ Հայրենիք լրագրի տարեսաւման առաջին չրջանին (գրեթէ ը $2^1/_2$ տարի), եւ առ Պետրոս աղա Մինասեան ի Կեսարիա, որ իւր պանդխտեալ երկրէն բարեհաճեցաւ ազգասիրաբար քաջալերել զվարժարանս նուիրելով մի օրինակ չաթախթերթ եւ հինգ օրինակ Մանկանց Աւետարեր տարուան մը համար։

Եթէ հանգուցեալ ենք որ ուսմանքը եւ դաստիարակութիւնը մեր ազգը պիտի վերակենդանացնէ, ուրեմն իւրաքանչիւրս պարտական ենք ամէն անոնք որք ըստ կարելոյ իւրեանց ինչեւիցէ միջոցաւ վարժարաններուս նպաստատոյց եւ պաշտպան կը հանդիսանան։ Այս առթիւ չենք կրնար առանց դոհունակութեան յիշատակել յիշեալ աղնուական Մ. Ս. Էֆ. Ս. Մինասեան աղքատիս եւ եռանդուն երիտասարդին յօգուտ եւ ի յառաջդիմութիւն ազգին եւ հայրենեացս մատուցած ծառայութիւնները։ Յիշեալ ազգասէր երիտասարդը կը վարէ նաեւ Արարատեան վարժարանիս հոգաբարձութեան վատուկ պաշտօնը ամենայն սիրով եւ անձնուիրութեամբ։ Գաղտ է մեզ յուսալ թէ Մ. Ս. Էֆէնտին քանանեայ ծաղիկ հասակին մէջ ցուցուցած ազգասիրական ընթացքը պէտք է դարման մի է որ կը խոստանայ ապագային մէջ քաղցրահամ պտուղներ արդիւնաւորելու։ Տայր երկինք որ նորա օրինակին հետեւելով մեր հայրենակիցք կատարելի իւրեանց առ ազգն ունեցած պարտաւորութիւն որով անտարակոյս պիտի ազատէր հայրենիք ազիտութենէ եւ անոր մահաւոր հետեւանքէն։ Մաղթելով գոյն յերկինսա՝

Մնամք անձնուէր ազգիս
եւ հայրենեացս

Ի դիմաց Հոգ. Արամ. վրժրնի. հայրենասիրաց ընկ.

Փ. Աֆենտեֆ
Մ. Մ. ՉՆՆՈՉԵԱՆ

Կիւրիւն, մայիս 1, 1878

ՔՐԻՍՏՈՆԵԱԿԱՆ ԲԱՂՑՐՈՒԹԻՒՆ

Յատկութիւն գեղեցիկ։ Սա Քրիստոնէից վեհասանձն հոգեոյնփոյնն եւ գոլտրիկ սրտին զարդն է. նորա քաղցրալոյր չրթանց մեղրն, հրապուրիչ վարմանց վարդն եւ անձին վայելչութիւնն է։ Սա է որ յանձն Քրիստոնէին իբրու դրօշմ Աստուածային գեղանչոյզ վայելքով աչակերտաւն կը ներկայացնէ աչխարհի զվարդապետան սիրելի ըլլիսաւ։ Սա է որ վեհապետ թագուհին Երկիրն այնչափ կերքեր չանձեց, որչափ սա համազեղ արտեր. աչխարհակալք այնչափ քաղաքներ չնուաճեցին, որչափ սա արտեր գրաւեց. վեհապետ մը այնչափ բազմութեան վերայ չտարածեց գիր իչխանութիւն, որչափ սա արտերու կը վեհապետէ այսօր։ Սիրոյ անդրանիկ ծնունդն է Քրիստոնէական քաղցրութիւնը։ Արեգական նչալատիզ ճառագայթից պէս, թէեւ հեզիկ, կ'ընթանայ, բայց իւր ստից հետքերուն տեղը վարդ եւ մանիչակ կը սփռէ։ Ինչպէս խնամարն առաջի լուսոյ, այնպէս ի չիք կը դառնայ համայն խաւտութիւն առաջի Քրիստոնէական քաղցրութեան։

Ամեհի առիւծ սրտեր կը ջենին նորա ոտից առջեւ. յամչտանիչ գայլ կերքեր հեզիկ գառանց փոխուած առ նա կը դիմեն մատչով։ Քաղցրութիւնը, այս ժպատադէմ յատկութիւնն, մարդկային ամէն կենաց ներդաշնակութեան ոգին է։ Ալէ դաստիարակին քաղցրութեան ոգին, եւ ահա այն սիրալիր յարաբերութիւնն որ ընդ դաստիարակն եւ ընդ աչակերտս՝ կ'անհետանայ. Բարձ գոյն ծնողքէ մը, եւ ահա կ'այլայլի ընտանեկան չրջանին առնուչակ վայելքը, եւ անդորրաւէտ խնամատրութիւնն եւ նորա օրհնութիւնք խոյս կու տան անտի։ Ուր չիք քաղցրութիւն, անդ չիք լինչ հաճելի։

Եղբարք, մեք որ մեր սիրելի Հօրը նմանելու վեհ կոչմն ունինք, եղիցուք քաղցր առ ամենեսին՝ հանապազ եւ ամենայն ուրեք. ահա յայնժամ հնար պիտի լինի մեզ տալ մարդոց յարգել մեր չքնաղ կրօնքը, յանկուցանել եւ ածել զնոսա առ հեզն եւ քաղցրն Յիսուս, եւ տալ ճանաչել նոցա ի մեր ձեռն մեր երկնաւոր Հայրը, զորմէ հոգեզմայր պարծանօք ներբող կը կարդայ Սաղմոսերգուն եւ կը հրաւիրէ զնարդիկ առ նա ասելով. «Ճաչակեցէք եւ տեսէք, զի ԲԱՂՑՐ է Տէրը»։ Այո, ով Դաւիթ, քաղցր է մեր Տէրը, քաղցր պիտի լինիմք եւ մեք, նորա ծառայքս։

Ս. Մ. ԴԱՍԱՊԵԱՆ

Պրուսա, ապրիլ 29, 1878

ՅԱՒԵՐԺԱԿԱՆ ԱՂՕԹՔԻ ԺՈՂՈՎԸՆԵՐ

Հայր Աստուած իր արդիքը կերակրելու, Յիսուս փրկիչ իր անդամները անուցանելու, եւ նորոգիչ Սուրբ Հոգին իր տաճարը կենդանի եւ կանգուն պահելու այլեւայլ միջոցներ որոշած է, ինչպէս Սուրբ գիրք, քարոզ, աղօթք, եւն. Աստոնց նման չատ հարկաւոր միջոցներէն մին ալ աղօթքի ժողովն է։ Կը լսենք թէ Ամերիկայի եւ այլ երկիրներու Բրիտանիայէ մէջ չատ կարեւորութիւն կը տրուի ասոր, ու արդիւնքը առատ է։ Ազգարէնս պարզապէս Սուրբ գիրքն հրատարակած չէ այնպիսի ժողովքներ ընել, բայց նշաններ կան որ այսպիսի ժողովքներ եղած են եղբայրաց եւ նէեմիի, նաեւ առաքելոց ատենը։ Երկարատեւ, արդիւնաւոր եւ բարի փորձառութենէ կրնանք հետեւցնել թէ, որովհետեւ Սուրբ հոգին ազգս կերպով կը գործէ այս ժողովներուն մէջ, ուրեմն անհրաժեչտ պարտականութիւն է ատոնց կատարումը։ Բայց կը ցաւիմ ըսելս թէ այս ժողովքներուն աւելի արդելք եւ ընդդիմութիւն կ'ըլլան քան ուրիշ որեւիցէ բանի մը։ Երբեմն նաեւ Բրիտանեայ եւ բարեպաշտ անձինք չատ փափաք չեն ցուցներ ատոր։ Երբեմն առարկութիւն ալ կ'ըլլայ թէ այսպիսի ժողովներ Սուրբ գիրքին հանճարին չեն, եւ թէ անոնց օգուտը վաղանցիկ է։ Յաւելի է այս եւ զգուշական։ Մր. Մուտիի յաջողութեան միջոցներէն մին այս էր։ Ատոր վրայ անոր քանի մը խօսքերը լսենք։ «Երկրին վարն ու վերը ճանչորդելով եւ չատ մը պաշտօնեից հետ տեսնուելով հասկցայ թէ,» կ'ըսէ, «աղէկ քարոզիչ ան չէ որ կրնայ աղէկ քարոզ տալ, հապա ան է որ գիտէ թէ ինչպէս իր ժողովուրդը միտքն աղօթքի հանելու է։» Ստոյգ է որ քարոզ տալը յաջող աղօթքի ժողովներ յառաջ տանելէն աւելի դիւրին է։ Մր. Մուտի կ'ըսէ նաեւ. «Թող ժողովուրդը ազէկ գիտնայ թէ ժողովքին նպատակն ինչ է, ու մէկ կամ երկու եղբայր ալ խօսին այն նպատակին վրայ։ Բայց եթէ եղբայրները չեն կրնար այն նպատակին վրայ խօսիլ, անոր վերաբերեալ քանի մը համարներ Սուրբ գիրքէն թող կարդան։ Այդպարեւ եղբարց ելլել եւ խրատ խօսելը, կամ լանդիրք կամ խոստովանութիւն ընելը չատ օգտակար է։ Կան ոմանք որ փոխանակ խօսելու՝ աղօթելու կ'ելլեն, ու բուն անոնց աղօթքէն յայտնի է թէ անոնք խօսելու էին»։ Դարձեալ կ'ըսէ Մր. Մուտի. «Պէտք չէ որ աղօթքի ժողովներուն առաջնորդողը միշտ պաշտօնեան ըլլայ, հապա պաշտօնեան անդամներէն մէկը թող առաջնորդ ընէ։» Մր. Մուտի ուրիշ չատ կարեւոր կէտ մ'ալ յառաջ կը բերէ, եւ կ'ըսէ թէ պաշտօնէին խօսակցութիւնն ամենէն չատ տասը րոպէ թող ըլլայ։ Կը պատահի որ երբեմն երկայն աղօթք, երգ, ընթերցում ու առենաբանութիւն ըլլալէն ետքը ժողովքին մէջ աղօթել եւ խօսիլը եղբայրներուն կը թողուի, բայց անոնք արդէն ձանձրացած են ու զգացումները կորանցուցած են։ Պաշտօնեան այսպէս ընելու չէր, այլ նախ եղբայրներուն զգացումները գրգռելու էր, այնպէս որ իրենց ներսի դիէն եռան ու փափաքին ելլել քարոզչին կարճ խօսելով նստելէն անմիջապէս ետքը, եւ իրարու ետեւ՝ ոչ թէ ցուրտ միջահասութիւններով։ Բայց ժողովուրդը հոգեւոր, զօրաւոր եւ աւետարանական ազդեցութեան մը ենթակայ ընելու համար քանի մը դարձ գրուելի կարեւոր կէտեր կան։

Նախ, պէտք է որ պաշտօնեան ժողովուրդին ամէն անհատներուն վրայ ճակը գիտնայ առանձնական անոնց հետ խօսելով, եթէ քարոզիչն այս գիտութիւնն ունի, դիւրաւ կրնայ ժողովուրդը չարժել։ Անոնց վրայ ճակին յարմար երգ մը, Սուրբ գիրքէն քանի մը համար, կամ հանճարեօ աղօթք մը հերիք է, եւ Սուրբ Հոգին անչուշտ պիտի չարժէ զանոնք, ուրչ հանի եւ օրհնէ։ Ժողովուրդին վրճակը գիտնալ քարոզչին մեծ օգնութիւն է, ինչպէս նաեւ մեծ մխիթարութիւն, եւ ցաւալի է ըսել, երբեմն ալ վիշտ։

Երկրորդ, պէտք է որ նախ պաշտօնեան իր խօսածներէն ազդուի, եւ այս յառաջ կու գայ առաջնորդ պատրաստութենէն տեսնելէն Ցանգարատասէ առնուած քարոզչին խօսքերն արդարեւ երբեմն չատ ազդու կ'ըլլան, բայց ամենեւին չեն բերեր այն օրհնութիւնը որ կու գայ պատրաստութեամբ Տէրոջը տունը երթալէն։

Երրորդ, պաշտօնեան վստահ ըլլալու է թէ անչուշտ պիտի յաջողի։ Մր. Մուտիի յաջողելուն մէկ գաղտնիքն ալ աս էր։ Քարոզիչը վստահ ըլլալու է թէ աղօթքի ժողովներուն մէջ պատահած դժուարութիւնները կարող պիտի ըլլայ յաղթել։ Մր-չափ անգամ ձեռնունայն տուն կը գառնայ քշուառ քարոզիչը կտրած սրտով իր ջանքին դէմ արդելք ելլելուն համար։ Եղբայրներէն չատերը բնականապէս չեն սիրեր բազմութեան մէջ ոտք ելլել, խօսիլ, աղօթել։ Սիրուն քրտինք կը կոչին ոմանք մինչեւ որ կ'ելլեն։ Եղբայրներուն պատմութիւնը կը հաստատէ այս բանը, բայց քարոզիչը վստահ ըլլալու է թէ Հայր Աստուած պատրաստ է իր խոստումը կատարել, թէ Տէր Յիսուս ներկայ է օրհնել, ու Սուրբ Հոգին արդէն սկսած է միտքերն արթնցնել ու պենտեկոստէի օր մը ընորհել։

Ուրիշ բան մ'ալ ատ է որ եղբայրներն ալ պարտին ընել ինչ որ կը պգան թէ ընելու են։ Աղօթքի ժողովներն այն ոսկեղէն խոյակներն են որոնցմով կը հասկ կենայ ջուրը եւ կ'սուդէ միատալար ճիթենիները որ Տէրոջը տունը սրահներուն մէջ անկուած են։ Երանի՛ այն ժողովուրդին որուն մէջ աղօթքի ժողովներ միշտ ի գործ կը դրուին։

* * *

ԲԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Յունիս 6 ըստ Յուն. և յունիս 18 ըստ Լատ. 1878

ՏԷՐՈՒԹԵԱՆՑ ԺՈՂՈՎԸ

Ինչպէս կը յուսացուէր, տէրութեանց ժողովը յունիս 13 ին գումարեցաւ ընդ նախագահութեամբ Պիզմարք իշխանին։ Նախապատուութեան խնդրոց առջեւն առնելու համար կարգադրուեցաւ եղաւ որ ժողովոյ նստերուն եւ ուրիշ բոլոր պարագաներու մէջ երբ երեսփոխանները մէկտեղ գան, իրենց ներկայացուցած երկիրներուն անուանց այրուբենի կարգով պիտի նային, եւ այսպէս Աւստրիոյ երեսփոխանք առաջին, իսկ Թուրքիոյ երեսփոխանք վերջին, տեղը պիտի բռնեն։ Բոլոր նիստերը դաշտնի պիտի ըլլան, եւ բան մը երեւան պիտի չհանուի, մինչեւ որ ժողովը պատրաստ ըլլայ արդիւնք մը ծանուցանելու։

Յունաստան եւ Բուամանիա ալ կը սպասեն՝ թէ իրենց հրաւիրագիր պիտի գայ երեսփոխան ղրկել տէրութեանց ժողովոյ իրենց խնդիրքը յայտնելու։ Այս մասին Անգղիա պիտի օգնէ Յունաց։ Կը յուսացուի նաեւ թէ Հայաստանի վիճակը տէրութեանց ժողովոյ պիտի ներկայացուի ընդհանուր հաւանութեամբ։ Երբ ժողովը ընդհանուր որոշման մը գայ, իր նստերը պիտի դադրեցնէ, եւ յատուկ յանձնաժողով մը պիտի կազմուի մանրամասն պարագաները կարգադրելու եւ անոնց դրծադրութեանը հսկելու համար։ Այսպէս եթէ գործերն յաջողերթան, տէրութեանց ժողովը կարող պիտի ըլլայ գրեթէ մէկ շաբաթուան մէջ իր գործն աւարտելու։

ՍԱՆ ՍԹԷՖԱՆՕՑԻ ԴԱՇՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂՏՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Եւրոպական խորհուրդները այլեւայլ տեղեկութիւններ կու տան թէ ինչ կերպով կատարուած են Սան Սթէֆանօյի դաշնագիրը կնքուելէն առաջ տեղի ունեցած բանակցութիւնները։ Ամենակարեւոր դաշնագիր մը պատրաստելու համար միայն 17 օր խորհուեցաւ, եւ այս 17 օրուան ալ՝ օրն անցաւ Նիկոլա մեծ դուքսին բանակին կեդրոնը Ադրիանուպոլսէն Սան Սթէֆանօ փոխադրելու համար։ Բուսք կանխապէս լաւ խորհելէ եաքը պատրաստած էին իրենց պահանջումները, իսկ Օսմանեան երեսփոխանք Բուսաց պահանջումներուն վրայ երկար խորհելու ատեն չունէին եւ միշտ կը ստիպուէին շուտ լմնցնել, եւ չէին կրնար բոլոր պայմանները մէկէն իմանալ որպէս զի հարկաւոր քննութիւն եւ խորհուրդ ընէին անոնց վրայ։ Երբ Բուսաց պահանջումներուն որեւիցէ մէկ մասին դէմ առարկութիւն կ'ըլլար, Նիկոլա մեծ դուքսը կը ստիպուար Պոլսոյ վրայ քալել։ Այս սպառնալիքը քանիցս կրկնուեցաւ։ Անգամ մը Իգնաթիէֆի զօրապետը բարկութեամբ քաշուեցաւ, եւ հրաման տրուեցաւ Բուս զօրաց Պոլիս մտնել։ Այս հրամանն ետ առնուեցաւ այն ատեն միայն, երբ Օսմանեան երեսփոխանք ամէն պիջաւ ըրին։ Վերջապէս մարտի 3 ին, մինչ շատ կարեւոր կէտեր կային խորհելու, Նիկոլա մեծ դուքսը գալով պնդեց որ դաշնագիրը մէկ ժամու մէջ ստորագրուի, եւ այնպէս եղաւ։

Կը կարծուի թէ Օսմանեան երեսփոխանք այս պարագաները պիտի պատմեն տէրութեանց ժողովոյ մէջ ցուցնելու համար թէ դաշնագիրը ստորագրուեցաւ այնպիսի պարագայից ներքեւ որ Օսմանեան երեսփոխանք պատասխանատու հանդիսանալու չեն յիշեալ դաշնագրին համար։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կայսերական դիւանին նախորդ գլուխ Սախա էֆէնտի ներքին գործոց պաշտօնեայ անուանեցաւ։

Դաղստոյ նախորդ կուսակալ Սախա փաշա Պրուսայի կուսակալ անուանեցաւ։

Կայսերական պալատան նախորդ մխիչիր Սախա փաշա Դաղստոյ կուսակալ անուանեցաւ։

Պաղտատի նախորդ կուսակալ Ազիֆ փաշա Իկոնիոյ կուսակալ անուանեցաւ։

Իկոնիոյ նախորդ կուսակալ Զիյա փաշա Ատանայի կուսակալ անուանեցաւ։

Պրուսայի նախորդ կուսակալ Ահմէտ Բասիմ փաշա Թեսալոնիկի կուսակալ անուանեցաւ։

Նախորդ առաջին պաշտօնեայ Սաադէդ փաշա Սոլիմանիէի կուսակալ անուանեցաւ։

— Վեհ. Սուլթանը մեծ եպարքոս Սաֆվէթ փաշային յատուկ թուղթ մը գրելով յիշած է անոր բազմազիմի ծառայութիւնները զոր երկար տարիներէ հետէ մատուցած է ազգին եւ հայրենեաց։ Վեհ. Սուլթանը յայտնած է նաեւ թէ կատարեալ համակրութիւն ունի Նորին Բարձրութեան վրայ։ Յիշեալ կայսերական թուղթը մեծ յարգանօք կարդացուեցաւ անցեալ չորեքշաբթի առտու պաշտօնէից ժողովոյ մէջ։

— Հայոց պատրիարք Ներսէս Սրբազան Բ. դրան թուղթ մը գրելով հրաման խնդրած է Պերլին երթալ Հայոց խնդիրքը տէրութեանց ժողովոյ ներկայացնելու համար։ Սաֆվէթ փաշա ծանուցած է թէ արդէն Հայոց կողմէն երեսփոխաններ գացած են եւրոպա Հայոց խնդիրքն եւրոպական տէրութեանց ներկայացնելու համար, ուստի եւ հարկ չէ Սրբազան պատրիարքին Պերլին երթալ։ Սաֆվէթ փաշա ծանուցած է նաեւ թէ հաւանական է որ Հայոց երեսփոխաններն Պերլին երթան, եւ խոստացած է յանձնարարել Բ. դրան երեսփոխանաց որ հարկաւոր օգնութիւն ընեն Հայոց երեսփոխաններուն։

— Յունիս 6 Թուականաւ Լոնտոնէն զարնուած հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ Լորտներու խորհրդարանին մէջ Լորտ Սալիսպուրի Լորտ Շաֆթէսպուրիի պատասխանելով ըսած է որ ինք կը կարծէ թէ բոլոր եւրոպական տէրութիւնք յօժար են տէրութեանց ժողովոյ մէջ Հայոց խնդիրը քննութեան առնելու։

— Պուլկարաց էկզարքութիւնն այսուհետեւ Փիլիպպոպոլսոյ մէջ պիտի հաստատուի, եւ այս պատճառաւ Պուլկարաց էկզարք Գեր. Ժողէֆ արքեպիսկոպոսն անցեալ չորեքշաբթի առիւ ճամբայ ելաւ Փիլիպպոպոլիս երթալու։

— Սրժէքպէյոց դնդն բարձրանալը շահադիտաց նոր շահի դուռ բացած է։ Այս օրերս Դալաթիոյ պօրան բացուելէ առաջ շահադէտք երկու կամ երեք անգամ ճախուղ գրոյցներ տարածած են։ Այս գրոյցներն սրժէքպէյոց դնդն անկման պատճառ եղած են, վասնզի ատոր պատճառաւ չըլլալով թէ ինչ կարգադրութիւններ պիտի ընէր Օսմանեան սրժէքպէյոց նկատմամբ ամէն մարդ կսկածի մէջ է, եւ ամէն օր կրնան սպասուիլ այնպիսի լուրեր որ յիշեալ սրժէքպէյոց դինը նուազեցնեն։ Այս միջոցին անոնք որ ընդհանուր անվստահութենէն օգուտ քաղելով սիրալ լուրեր տարածեցին, իրենց փոքր խաղերովը բաւական չահեցան։

— Ծերակուտի անդամներէն Այի Բիզա պէյ Պանտըրմա գրկուած է Զէյթքէնեանց հարցաքննութիւնները քննելու եւ անոնց առջեւն առնելու համար հարկաւոր միջոցները տեղեկագրելու պաշտօնով։ Նոյնպէս Ասիական Թուրքիոյ մէջ Բիւթանիոյ բարբարոսութիւններն եւ անգթութիւնները մանրամասնաբար քննելու եւ յանցաւորները պատժելու համար ամէն տեսակ խիստ միջոցներ ձեռք առնելու պատրաստութեամբ Այի Շէֆիք պէյ Ասիական Թուրքիա ղրկուած է։

Ա Յ Լ Ե Ւ Ա Յ Լ

Օսմանեան գործակատարք որ Բաթում լերանց ազատամարտութիւնը հանդարտեցնելու ղրկուած էին, տէրութեանց ժողովոյ տեղեկագիր մը տալով պիտի ծանուցանեն թէ յիշեալ ազատամարտութեանց պատճառ են Պուլկարաց գործած անգթութիւնները։ — Զրոյց կար թէ Բաթում Պաթքիչէի կողմն ամրութիւններ կը շինէին, բայց հիմա հասկցուած է թէ Բաթում ոչ թէ ամրութիւններ այլ հողակոյտեր չինած էին պինուարական վարժութեան համար։ — Պերլինի կառավարութեան անանուն նամակներ ղրկուած են ծանուցանելու համար որ եթէ կայսեր դէմ դաւ գործուի մարդը մահուան դատապարտուի, եւրոպայի բոլոր վեհապետները պիտի ապանուին։ — Բարիզի արուեստահանդիսին մէջ քահանայութեան ընդ 150 այր եւ 50 կին բռնուած են։ — Կ'ըսուի թէ Պասնիոյ Մահմետականք խնդրած են որ իրենց կառավարիչներն իրենց մէջէն ընտրուած մարդիկ ըլլան։ — Ամերիկայի Լուիսիանա նահանգին ընտրողներէն մին խոստովանած է թէ Ամերիկայի նախագահի ընտրութեան առեն 20,000 լիրա խոստացուած է իրեն Մր. Հէյսի դէմ քուէ տալու համար։ Յիշեալ անձը խոստացած է այնպէս ընել 40,000 լիրայի համար, բայց Մր. Հէյսի հակառակորդը զլացած է այնչափ ստակ տալ։ — Բուսանիացւոց եւ Բուսաց միջեւը նոր համաձայնութիւն մը գոյացած է։ Երկու կողմն ալ ստորագրած են յիշեալ համաձայնութեան թուղթը, բայց յիշեալ թղթին մէջ Բուսաց զօրաց Բուսանիայէն ելլելուն համար մանաւանդ ժամանակ որոշուած չէ։ — Թեսալիոյ մէջ հիմա գրեթէ Օսմանեան զօրք մնացած չէ, եւ Յոյները կը պատրաստուին հոն նոր խառնուրդ մը յարուցանել, եթէ տէրութեանց ժողովը չգոհացնէ զանոնք։ — Բուսանիացիք 10,000,000 վառօդուչտ ապսպրած են, բայց ոչ իրենք եւ ոչ ուրիշները գիտեն թէ յիշեալ վառօդուչտները որոնց դէմ պիտի գործածուին։ — Օսմանեան գործակատարք Բաթումէն գառնալէն եաքը, Բուսք հինգ կողմէ յառաջ քալելին ապստամբաց վրայ, բայց չորս տեղէ չորս ապստամբներն իրենց դիրքերէն դուրս հանել։ Հիմա որ գործակատարները յաջողած չեն ապստամբութիւնը հանդարտեցնելու, Բուսք թերեւս պիտի չանան բուռն զօրութեամբ մարել զայն։ — Պամպուճի մօտ գտնուած Բուս զօրապետը յայտարարած է Լազերուն որ եթէ իր զօրաց վրայ կրակ ընեն, անոնց բոլոր ստացուածքն քանդել եւ աւարել պիտի տայ։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Եթէ հիմա եւրոպայի աչուընեն դէպ արեւելք դարձած չըլլային, Գերմանիոյ ներկայ ստդնոտը զանոնք պիտի ձգէր աւելի։

Երկու երեք տարիէ հետէ Գերմանիոյ կառավարութիւնը շատ անգամ ժողովրդեան կամաց հակառակ գործած է։ Ազատական կուսակցութեան վերաբերեալ մարդիկ Պիզմարք իշխանի ձեռք առած միջոցներուն աւելի ընդդիմացած քան հաւանած էին։ Սրդարեւ Թերեւս տակի առաջ Պիզմարք իշխանը պաշտօնէ կը ձգուէր, եթէ վախ չըլլար որ այսպիսի դէպք մը գէշ ազդեցութիւն կ'ունենար Գերմանիոյ արտաքին յարաբերութեանց վրայ։ Այսու ամենայնիւ ժողովրդեան վստահութիւն ձեռք բերելու վերջին առիններս Գերմանիոյ մէջ պաշտօնէից ընդդիմադիր մտան երթալով զօրացաւ եւ հակառակութիւնը ստատկացաւ։ Ընդհանրապէս զօրութիւն ստացան, եւ անոնց հակառակութիւնը Պիզմարք իշխանին դէմ ամէն օրէնքի եւ բարեկարգութեան դէմ ստատկ հակառակութեան երեւոյթ մ'առաւ։ Պիզմարք իշխանն այս հակառակութեան առջեւն առնելու համար ընդհանրապէս մտաբերեալ նագիրներն եւ առեւնախօսները պատժելու օրէնք մը դնել խորհեցաւ։ Գերմանիոյ կայսեր դէմ գործուած առաջին դաւն առիթ եղաւ Պիզմարք իշխանին Գերմանիոյ ազգային ժողովն խնդրելու որ յիշեալ օրէնքն ընդունի։ Կարծիքներու հաւասար մասը պատժելու սկզբունքն առելի սկզբունք է, ուստի ընդհանրապետական թշնամիք անգամ իրենց քուէները վերադնելով ընդհանրապետ քուէներուն հետ վերոյիշեալ օրէնքին առաջին հատուածը մերժեցին 57 ի դէմ 251 քուէով, եւ պաշտօնապէս մէկէն ետ առին իրենց առաջարկած օրէնքը։ Ազգային ժողովը գոյութեան, եւ հիմա ալ լուծուած է, եւ հրաման եղած է նոր երեսփոխաններ ընտրելու։

Պիզմարք իշխանը Թերեւս կը խորհի թէ կայսրը ապահովելու համար գործուած դաւը ընդհանրապետ դէմ մեծ պայթյթ ըրգուած ըլլալով նոր ընտրութեանց մէջ այնպիսի երեսփոխաններ ընտրուին որ առելի նպաստաւոր պիտի ըլլան Պիզմարք իշխանին ներքին աշխատավարութեանը։ Սակայն գործն այսչափով չի լմնար։ Կառավարութեան բացարձակ իշխանութիւնը դժգոհութիւն պատճառած է ժողովրդեան մէջ, եւ ընդհանրապետութիւնը նշան է այն դժգոհութեան։ Նոյն իսկ կայսերական իշխանութիւնը չկրնար դժգոհութիւնը վերցնել, առանց կանխապէս դժգոհութեան պատճառը վերցնելու։

— Լոնտոն Թայմզ կ'ըսէ թէ Անգղիոյ կառավարութիւնը խոստացած է պնդել տէրութեանց ժողովոյ մէջ որ Թոյլ արբուն Յունաստանի իր պահանջումները ներկայացնել ժողովոյ։ Տէրութիւններէն եւ ոչ մին պիտի ընդդիմանայ ասոր։ Յոյները պիտի պահանջեն որ Թեսալիա եւ Եպիրոս Յունաստանի թողուին։ Սակայն Յոյները գիտնալու են որ հակառակ կողմանց գիջում ընելով միայն է որ հաշտութիւն կը պայմանայ դիւանական կարգադրութեանց մէջ։ Անգղիա Յունաստանի խոստացած է միայն լաւ կառավարութիւն ձեռք բերել Թեսալիոյ եւ Եպիրոսի համար։ Լաւ կառավարութիւն այլեւայլ կերպերով կրնայ ձեռք բերուիլ առանց յիշեալ գաւառները Յունաստանի թողելու։ Նաեւ եւրոպայի չահը կը պահանջէ որ Պուլկարիոյ իշխանութեան կազմութեան առեն Յոյները չզոհուին Պուլկարաց։ Ուստի կրնանք վստահ ըլլալ թէ տէրութեանց ժողովոյ մէջ արգարութիւն պիտի ըլլայ Յունաց, թէեւ անոնց բոլոր փափաքները չիատարուին։

ՎԵՐՋԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Անցեալ հինգշաբթի օր տէրութեանց եւրոպոսխանք իրենց համազգեստներով Պիզմարք իշխանին պալատը գացին, եւ կէս օրէն երկու ժամ եաքը Գերմանական դրօշը սկսաւ պարզուիլ յիշեալ պալատան վրայ ցուցնելու համար թէ տէրութեանց ժողովը սկսած է։ Երկրորդ նիստը երկու տեղի պիտի ունենար։ Երեսփոխանք պարապոյ օրերն անցուցին իրարու հետ տեսակցելով եւ իրարու դաղափար իմանալով։ Տէրութեանց ժողովոյ ներկայացուցած ծրագիրներէն մին է Օսմանեան արժէւտարց ծրագիրը, յորմէ կը խնդրուի ժողովէն արժէքպէյոց խնդրոյն ալ պատեհ լուծում տալ։ Պարագաներն ուզած է երեսփոխան դրկել տէրութեանց խորհրդոյ ընելով թէ ինք ալ չահ ունի արեւելեան խնդրոյ մէջ։ Բուսանիոյ իշխանը տէրութեանց ժողովէն կը խնդրէ մեծ գումարներ տրամադրել իրեն։ Կ'ըսուի թէ Անգղիա, Աւստրիա եւ Բուսիա համաձայնելու վրայ են որ Բուսական զօրքն եւ Անգղիական նաւատորմիղը միանգամայն հեռանան Պոլսոյ չրջականերէն։ Տէրութեանց ժողովոյ բոլոր նիստերը դաղտնի են, ուստի կարելի է թէ այս միջոցին անհիմն գրոյցներ տարածուին։

ԵԼԵՒՄՏԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

Յունիս 5/17, 1878

Գոնսոլիտէ 16 19 | Բաւ. երկաթ. բաժինք 82 . 50

ԴՐԱՄԱՔ, Օսմ. լիրան 100 էն

Մէճիտիէ	103 ½	Բաւխոյ բոլ	88 ½
Թղթադրամ	281 ½	Նաբալէոն	87
Պղինձ ստակ	178	Գրիմիջ	50 ¾
Հինգնոց	119 ½	Անգղ. լիրա	109
Մահէմ Թղթադրամ	11		

Ամերիկայի միութեանց ընկերութեան կոմիտէն
Համբուրգ Շ. Փ. կրկին

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ
ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԵԱՆ
Զ ագիագճըար, Ծակըրեան խան, Թիւ 12.